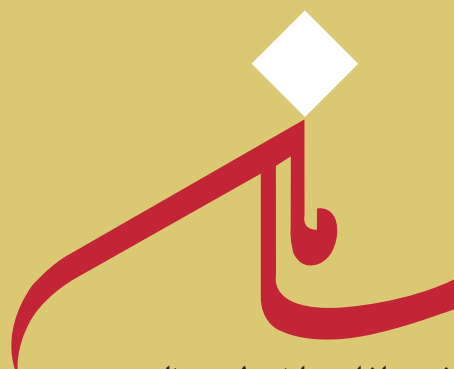

توانایی برقراری ارتباط مؤثر، یکی از شاخص‌های مهم تدریس اثربخش است و طبعاً می‌تواند تابعی از ویژگی‌های شخصیتی و علمی استاد باشد. ویژگی‌های متعددی مانند گشاده‌رویی، برخورد مثبت و انرژی‌دهنده و میل به هدایت یک استاد می‌تواند در برقراری ارتباط مؤثر باشد. در یکی از مطالعات انجام‌شده، خصوصیات آموزشی و اخلاقی استاد مانند فن بیان و رعایت مهارت‌های تدریس، سطح علمی و تجربه استاد و همچنین اخلاق و نیز حفظ حرمت و احترام دانشجو توسط استاد، از مهم‌ترین عوامل مؤثر در برقراری ارتباط از دیدگاه دانشجویان بودند، در حالی که خصوصیات فردی و ظاهری و نوع درس در این رابطه نقش چندانی نداشتند. تعامل استاد و دانشجو شامل ارتباطات رسمی درون کلاس و ارتباطات غیررسمی بیرون از کلاس می‌شود که برای پیشرفت فکری و تداوم علمی و آموزشی دانشجویان بسیار مهم است. برقراری ارتباط دانشجو با استاد باعث افزایش اعتماد به نفس و انگیزه یادگیری در دانشجو می‌گردد.

نشریه داخلی معاونت طرح و برنامه
ویژه‌نامه آموزشی

تعامل استاد و دانشجو

آموزش مؤثر به استفاده صحیح از مهارت‌های ارتباطی بستگی دارد. استادان با استفاده از دانسته‌های خود و بکارگیری متون و مهارت‌های تدریس و ایجاد محیط مناسب، موجب یادگیری دانشجو می‌شوند. خصوصیات یک استاد می‌تواند تا حد زیادی کاستی‌های کتاب‌های درسی و کمبود امکانات آموزشی را جبران کند؛ یا برعکس بهترین موقعیت و موضوع تدریس را با ناتوانی در ایجاد ارتباطی مطلوب، به محیطی غیرفعال و غیر جذاب تبدیل نماید. ارتباط در فرایند آموزشی به صورت تبادل افکار و اطلاعات در یک تعامل دوسویه بین استاد و دانشجو انجام می‌گیرد.

اغلب دانشجویانی که تعامل فردی با استادان دارند، عمیق‌ترین نوع یادگیری را تجربه می‌کنند.

تعامل استاد و دانشجو در خارج از کلاس می‌تواند اشکال مختلفی داشته باشد: به صورت حضوری یا آنلاین در ساعات اداری، ارتباط از طریق پست الکترونیک و ...، نمونه‌هایی از این موارد هستند. تعامل خارج از کلاس، این امکان را در اختیار استاد قرار می‌دهد تا درباره درس یا شیوه اداره کلاس با دانشجو گفت و گو نموده و وی را به لحاظ حرفه‌ای و شخصیتی توانا تر نماید. ارتباطات بیرون از کلاس، چرخه‌ای از تعاملات گسترده و فردی را فراهم می‌آورد و چنین فرصتی می‌تواند به بازدهی کلاسی بیشتر و همچنین افزایش یادگیری دانشجویان بینجامد. از سوی دیگر با توجه به تعداد زیاد دانشجویان، این کار ممکن است وقت گیر باشد. با توجه به اینکه نقش و انتظارات استاد و دانشجو در این گونه تعاملات ساختارمند نیست؛ ایجاد روابط موفق، نیازمند توجهی دقیق است. در ادامه، نکاتی سودمند در این رابطه تقدیم می‌گردد:

*** مرزهای زمانی و مکانی خود را مشخص نمایید.** در این باره فکر کنید که آیا می‌خواهید دانشجویان با منزلتان تماس بگیرند یا نه؟ آیا دانشجویان می‌توانند خارج از ساعت اداری شما را ملاقات کنند؟ دانشجویان چه مدت باید منتظر پاسخ ایمیل خود از سوی شما باشند؟ و ...

*** مشخص کنید که این تعاملات، بخشی از برنامه تدریس شما است و نه گفت و گوی اتفاقی و بدون هدف.** همچنین لازم است نسبت به نقش‌تان در کلاس، هم در جایگاه استاد و هم کسی که تعاملاتی با دانشجویان دارد، آگاه باشید.

*** از شیوه یادگیری فردی دانشجویانتان و روش تدریس خود آگاهی داشته باشید.** آگاهی و توجه به روش‌های مختلف یادگیری اهمیتی فوق‌العاده دارد؛ زیرا تعامل فردی، فرصت بسیار مناسبی برای رفع چالش‌های درسی فراهم می‌آورد. هرگز فکر نکنید که روش یادگیری همه دانشجویان یکسان است. آنان دامنه وسیعی از شیوه‌های یادگیری شامل رقابتی، همکاری، اجتنابی، مشارکتی، وابسته و مستقل را بکار می‌برند.

تعامل استاد و دانشجو شامل ارتباطات رسمی درون کلاس و ارتباطات غیررسمی بیرون از کلاس می‌شود.

تحقیقات نشان می‌دهد کمیت و کیفیت تعاملات استاد و دانشجو به طور معناداری میزان رضایتمندی و یا تنش را در میان دانشجویان پیش‌بینی می‌کند. این تحقیقات نشان داده‌اند که روابط استاد و دانشجو به‌ویژه تعاملاتی که بر روی مطالب درسی یا فکری متمرکز می‌شود، بر عملکرد تحصیلی دانشجو مؤثر است. پژوهش‌های دیگری نیز در این زمینه نشان می‌دهد میزان پیشرفت علمی دانشجویانی که تعامل بیشتری با استادان داشتند، از آنچه پیش از ثبت‌نام آنان پیش‌بینی می‌شد، بیشتر است. به همین ترتیب، دانشجویانی که به‌ندرت با استادان ملاقات می‌کنند، نسبت به سطحی که برای آن‌ها پیش‌بینی می‌شود، پیشرفت کمتری دارند. اغلب دانشجویانی که تعامل فردی با استادان دارند، عمیق‌ترین نوع یادگیری را تجربه می‌کنند؛ زیرا آنان امکان پرسش درباره ابهامات و علایق‌شان را داشته‌اند.

تعامل فردی، فرصت بسیار مناسبی برای رفع چالش‌های درسی فراهم می‌آورد.

یکی از شیوه‌های مناسب برای آغاز تعامل موفق با دانشجویان این است که در ابتدای هر نیمسال تحصیلی، دانشجویان ملزم به ثبت نام و تعیین زمان مراجعه به دفتر استاد شوند. این جلسات می‌تواند زمان کوتاهی داشته باشد و بر موضوعاتی معطوف شود که موجب اضطراب دانشجو نگردد. در کلاس‌های پرجمعیت، می‌توانید زمان ملاقات دانشجویان را به صورت دو نفره و یا در قالب گروه‌های کوچک تنظیم کنید. برای اینکه ساعت ملاقات با دانشجو، پویاتر و مفیدتر برگزار گردد می‌توان آن را به پاسخ دادن به مسائل و نیازهای درسی آنان اختصاص داد. همچنین از دانشجویان بخواهید قبل از مراجعه به شما سؤالات خود را تعیین نمایند. در حد امکان سعی کنید برای دانشجویانی که ساعت ملاقات با شما را از دست داده‌اند، وقت دیگری تخصیص دهید.

*** از فناوری برای ایجاد فرصت تعامل با دانشجویان استفاده کنید.** پست الکترونیک می‌تواند شیوه مناسب مناسب ارتباط و اطلاع‌رسانی بین استاد و دانشجو در بیرون از کلاس را فراهم نماید اگرچه انتظارات و حجم کاری بالایی را به‌ویژه در کلاس‌های پرجمعیت ایجاد می‌کند. روش‌های گوناگونی می‌تواند به رفع این مشکل کمک کند. برای نمونه، ساعات حضور الکترونیکی خود را تعیین نمایید. زمان‌هایی که از طریق گفت و گوی آنلاین در دسترس هستید و یا زمان پاسخ‌دهی به پست الکترونیکی دانشجویان را به آنان اطلاع دهید. با این روش، دانشجویان منتظر دریافت پاسخ فوری از طرف شما نخواهند بود. همچنین می‌توانید یک متن مشترک را برای پاسخ‌گویی به چند ایمیل مشابه تنظیم نمایید. از سؤالات دانشجویان در پست الکترونیک فردی برای ایجاد فهرستی از سؤالات رایج کلاس استفاده کنید و آن را بر روی پایگاه الکترونیک کلاس قرار دهید.

*** از ساعات حضور در دفتر کارتان، حداکثر استفاده را بکنید.** اغلب استادان می‌گویند دانشجویان حتی در ساعات حضور اعلام شده در برنامه، به ندرت به دفترشان مراجعه می‌کنند؛ بجز در موارد و زمان‌های خاصی مانند بازه زمانی قبل از امتحانات و یا پس آن برای اعتراض به نمره. لازم است برخی از دلایلی را که سبب می‌شود تا دانشجویان به صورت منظم به اتاق شما مراجعه نکنند، در نظر داشته باشید: آیا دانشجویان می‌دانند که چگونه به شما دسترسی پیدا کنند؟ یا وقتی با شمارو برو می‌شوند، نگران این نیستند که در باره چه چیزی باید صحبت کنند؛ شاید هم بپندارند سؤالاتشان احمقانه است؟ آیا دانشجویان وقتی به صورت فردی به شما مراجعه می‌کنند راحت‌ترند یا وقتی به صورت گروه‌های کوچک در اتاقتان حضور می‌یابند؟

توانایی برقراری ارتباط مؤثر، یکی از شاخص‌های مهم تدریس اثر بخش است.

❶ ارزیابی تعامل استاد و دانشجو

روش‌های متعددی برای بررسی چگونگی تأثیرگذاری تعامل استاد و دانشجو بر روی یادگیری دانشجویان وجود دارد. اگرچه آنچه که در این تعامل اتفاق می‌افتد را با روش‌های کیفی بهتر می‌توان مورد بررسی و ارزیابی قرار داد ولی روش‌های ساده‌تر و مؤثرتری برای ارزیابی نسبی این تعاملات وجود دارد.

یک روش ساده، ثبت تعداد و مدت زمان مراجعه دانشجویان به استاد و مقایسه آن با نمره آزمون‌های کلاسی و آزمون پایان نیمسال آنان است. همچنین می‌توانید فهرستی از دانشجویان کلاس به تفکیک آن‌هایی که به دفتر شما مراجعه می‌کنند، افرادی که با شما به صورت آنلاین ارتباط برقرار می‌کنند و دانشجویانی که با شما تعاملی ندارند، تهیه کنید و مشاهده کنید که هر گروه چگونه رفتار می‌کنند. می‌توانید از دانشجویانی، که در خارج از کلاس با شما تعامل دارند، بخواهید توصیف کنند که چگونه این تعاملات بر روی یادگیری آن‌ها اثرگذار است و از این تجربیات، برای ایجاد انگیزه در دانشجویان کلاس‌های آینده استفاده نمایید.

* از روش تدریس آنلاین استفاده کنید. این شیوه برای تعامل مؤثر در خارج از کلاس مفید است و منجر به یادگیری عمیق‌تر مطالب درسی می‌شود. در این رویکرد، دانشجویان قبل از هر جلسه کلاس، تکالیف خود را تحت وب انجام می‌دهند. باز خوردی که استاد از این طریق به دست می‌آورد، به وی کمک می‌کند تا درس بر اساس سئوالات و نیازهای دانشجویان ارائه شود.

* زودتر به کلاس بروید و دیرتر آن را ترک کنید. این کار می‌تواند فرصت‌هایی را برای تعامل بین استاد و دانشجو فراهم آورد و دانشجویان را به پرسیدن سؤال یا بیان نگرانی‌هایشان ترغیب نماید.

* در صورت امکان، برگه‌های امتحانی را در کلاس به دانشجویان برگردانید. از دانشجویان بخواهید برگه‌های ارزیابی‌شان را در ساعات حضور در دفترتان از شما دریافت نمایند. این روش، فرصتی را برای بحث و گفتگوهای غیر رسمی با دانشجویان فراهم می‌آورد. این برنامه همچنین به شما کمک می‌کند تا پیشنهادهایی را به دانشجویانی ارائه دهید که عملکرد ضعیفی در آزمون‌ها داشته‌اند.

کلیه شماره‌های نشریه «سامان آموزشی» در سایت معاونت طرح و برنامه دانشگاه فردوسی مشهد به نشانی <http://vpb.um.ac.ir> در دسترس علاقه‌مندان می‌باشد.

منابع:

- قدمی، احمد، صالحی، بهمن، سجادی، شکوه، ناجی، همایون، (۱۳۸۶)، «عوامل مؤثر بر برقراری ارتباط بین دانشجو و استاد از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اراک»، مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، دوره هفتم، شماره اول.
- http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3673/is_4_119/ai_n28736398/pg_3/?tag=content;col1
- <http://provost.tufts.edu/celt/files/Faculty-StudentInteraction.pdf>
- www.theideacenter.org/sites/default/files/Item20Formatted.pdf